

ՎՐԹԱՆԵՍ ՔԵՐԹՈՂ

ՊԱՏԿԵՐԱՄԱՐՏՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ (գրաբար, աշխարհաբար)

604-607 թթ. Հայոց կաթողիկոսական տեղապահ, վարդապետ Հայոց Վրթանես Քերթողի «ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՏԿԵՐԱՄԱՐՏԻՑ» գործը ֆրանսերենով հրատարակած Սիրարփի Տեր Ներսեսյանը այն անվանում է «պատկերամարտների դեմ որևէ լեզվով գրված ամենահին գրությունը» (Ս. Տեր Ներսեսյան, Հայ արվեստը միջնադարում, Երևան, 1975, էջ 7): Հայ միջնադարյան կերպարվեստի մասին ուշագրավ նյութեր պարունակող այդ գրվածքը ներկայացնում ենք գրաբարով և աշխարհաբարով:

ՎՐԹԱՆԵՍ ՔԵՐԹՈՂ

ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՏԿԵՐԱՄԱՐՏԻՑ

1 Ի կենսաբեր լուսոյն զարդարին ամենայն արարածք, եւ ի ճառագայթ նորա նորոգ պայծառացեալ բերկրին երկինք եւ երկիր, քանզի լոյսն ճշմարտութեան ելից լուսով զամենայն տիեզերս, փարատեաց զմեզ խաւարային ի ստուերամած եւ թանձրացեալ սրտից եւ լցաւ աշխարհ Աստուածածանաւթ վարդապետութեամբ:

2 Իսկ մթաւորական ուսմանն խորհաւոյք, որք շրջին յաղջամուղջ խաւար ընդվայրածք շաղեալք՝ սասանեն, զանհերթեթս պատրեն զմիտս անմեղաց եւ մուծանեն հերձուածս յեկեղեցի:

3 Ոչ է արժան, ասեն, նկարս եւ պատկերս յեկեղեցիս առնել. եւ բերեն վկայութիւն ի Հնոց կտակարանաց, զոր վասն հերթանոսաց կռապաշտութեան Եր ասացեալ, վասնորոյ եւ ամբաստան լինելին մարգարէքն: 4 Բայց մերս ոչ նմանի նոցա, որ յաղագս Քրիստոսի եւ ընտրելոց իւրոց: 5 Եւ ոչ եթէ ի բանից ճարտարութենէ, այլ Գրոց վկայութեամբ ասասցուք, որպէս եւ պատմիչք պատուիրանացն ուսուցին մեզ ստուգապէս :

6 Քանզի զպատկերացն աւրինակ նախ Մովսէս արար ի խորանին հրամանաւն Աստուծոյ: 7 Բ՛ քերովբէս ոսկիս, ճախարակեայս, թելաւորս, մարդակերպս ի վերայ քաւութեանն, յորոյ միջոյ խաւսեր Տերն տերանց, զոր եւ առաքեալ ի վկայութիւն հաստատէ՝ քերովբէքն փառաց, որք հովանի ունէին ի վերայ քաւութեանն, որ ի մեծի խորհրդոյ աւրինակ: 8 Նոյնպէս եւ զվարագոյրն, զոր Տերն ասաց առնել նարաւտով, նկարուք ի պէսպէս յաւրինուածեալ զարդիւք, որ է բեհեզ եւ ծիրանի, կարմիր եւ կապուտակ. ոչ ապաքէն դեղք Էին երանգք նկարուց վարագուրին, եւ նկարք վարագուրին՝ քերաւբէքս: 9 Այնպէս եւ Սողոմոն արար ի Տաճարին քերովբէս ի

կիպարիս փայտէ եւ պատեաց ոսկով եւ ոչ միայն որ ի դաբիրն էին քերաւբէք այլ ի յորման եւ ի դրունս եւ ի սեամս քերաւբէքն այլ եւ յորման. շուրջանակի գրեաց գրչաւ քերաւբէս եւ արմաւենիս եւ թռուցեալ թիթեղունս, եւ ոչ խստեաց Աստուած այլ կոչեաց Տաճար անուան իւրոյ: 10 եւ հոգեկիր մարգարէն եզեկիել, տեսիլն զոր ետես, ոչ իբրեւ զայլ ոք ի մարգարեիցն եւ կամ պատգամախաւսաւք, այլ աստուածատես գուշակմամբ բարբառեալ՝ ասեր. 11 եդ զիս Տէր ի վերայ լերին միոյ՝ բարձոյ յոյժ, եւ ի վերայ Նորա իբրեւ զշինուած քաղաքի, եւ տարաւ զիս ի ներքս, եւ տեսի ի նմա Տաճար եւ այր մի ի նմա ահեղ եւ զարմանալի, եւ փայլատակունք հատանէին ի նմանէ իբրեւ ի պղնձոյ, եւ կայր ի վերայ դրանն եւ ի ձեռին իւրում ունէր լար շինողաց եւ ձաւղ չափոյ եւ ասէ ցիս. «Որդի մարդոյ տես եւ ի միտ առ զամենայն ինչ, որ ի սմա է, զի վասն ցուցանելոյ քեզ եկի այսր»: 12 եւ տեսի զտաճարն նկարեալ շուրջանակի ներքոյ եւ արտաքոյ քերովբէք եւ արմաւենիք ի յատակէն մինչեւ ցվերնայարկն, եւ ոչ միայն Տաճարն էր նկարեալ, այլեւ պատշգամբն, եւ դրունք եւ սեղանն Տեառն: 13 եւ էին քերովբէքն մարդակերպք երկու երկու ամենեքին եւ արմաւենի ի մէջ երկոցունց, որ է մեծի սքանչելեաց Նորա ցոյց :

14 Արդ, զի՞նչ ասիցես յաղագս սորա, ով մարդ, որ հիւանդ ես մտաւք, զի վասն Մովսէսի եւ Սողոմոնի յաւրինուածոյն եւ քերաւբէիցն ասացեր, թէ ձեռագործք են, իսկ զսա զի՞նչ համարիցես, զոր Աստուծոյ իւրոյ է ցուցեալ: 15 Ահա յայտ եղել, զի որ յառաջնոցն պատկերք էին, ի պատիւ եւ ի սպասաւորութիւն երկրպագութեան փառաց Աստուածութեան: 16 Այս ի Յնոց գրոց ասացեալ: 17 Իսկ ի Նորոց կտակարանաց ասէ Պաւլոսն ցԱթենացիսն. 18 Շրջեալ եւ տեսեալ զպաշտամունս ձեր՝ գտի բագին մի, յորում գրեալ էր. «Անծանաւթի Աստուծոյ». զոր դուք յանծանաւթ պաշտէք, ես զնոյն պատմեմ ձեզ : 19 Մի՞թէ Աստուած էր բագինն. բայց զի յանուն Աստուծոյ պատուէին, զնոյն եւ Պաւլոս վկայեաց: 20 եւ մեք ոչ եթէ ճշմարիտ Աստուած ասեմք զպատկերս եւ զնկարս, այլ յանուն Աստուծոյ նկարեմք որպէս երեւեցան, զոր եսայի ասէ զճնանելն, երեմիա՝ զընդ մարդկան շրջելն, եւ Դաւիթ՝ զչարչարանացն եւ զթաղման, եւ եզեկիել եւ Ովսէէ՝ զՅարութենէն, Դանիել եւ Չաքարիա՝ զերկրորդ գալստենէն, Նաւում եւ Մաղաքիա՝ զդատաստանէն, քանզի Նոքա նշանակաւ պատմեցին մեզ եւ է որ եղել եւ է որ լինելոց է, եւ մեք զնոյն նկարեմք, զոր ի Գիրսն գրեալ է, զի եւ գիրն դեղ է եւ նիւթք պատկերաց: 21 Նաեւ վարդապետք եկեղեցւոյ յիշատակեն յաղագս պատկերաց, որպէս Յոհանես Կոստանդնուպոլսի Եպիսկոպոս յայն ճառի, որ ասէ առ լուսաւորեալսն, մի փոքր յառաջ մատուցեալ ասէ. «Չորաւրիսակ պատկերք պղնձիք թագաւորականք անշունչք են եւ անզգայք, որ փախչին ի Նոսա մարդիկ ապրեցուցանեն ոչ զի պղինձն է, այլ վասն զի թագաւորաց է»: 22 եւ դու ըստ այնմ արիւնակի իմացիր, ով հերետիկոսոյ: 23 եւ դարձեալ յայն ճառի, որ ասէ. «Ոչ է պարտ անցանել զաստուածային գրով. ապա, ասէ, ոչ տեսանէք ի թագաւորական պատկերսն, զի ի վեր անդ կայ պատկերն եւ ըզթագաւորին գիր ունի գրեալ եւ ի խոնարի խարսխին գրեալ են թագաւորին նահատակութիւնք, յաղթութիւնք, իրաց ուղղութիւնք. նոյնպէս եւ ի մաշկսն է տեսանել թագաւորական պատկերն ի վերայ եւ ի ստորեւն առաքիւնութիւնք,

յաղթութիւնքն ամենայն»:

24 Կամ զի՞նչ արդեաւք ասիցես զպատկերն Տեառն, զոր Անան՝ հաւատարիմ թագաւորին Աբգարու, նկարեաց յանդիման Քրիստոսի, տեսութեամբ իսկ. զոր եւ այժմ ասեն զոյ ի մեծ եկեղեցւոջն Ուռհայի:

25 Եւ Սեւերիանոս եպիսկոպոս ասէ. «Չորաւրինակ թագաւորի ի բացեայ եղելոյ պատկերն նորա լնու զտեղի թագաւորին, եւ երկրպագանեն իշխանք եւ զտաւնս ամսոյ կատարեն. պետք հանդիպին եւ ռամիկք երկիրպագանեն ոչ ի տախտակն հայելով, այլ ի պատկեր թագաւորին, ոչ ի բնութիւն հային, այլ որ ի գրովն տպաւորեալ է. եւ եթէ մահկանացու թագաւորի պատկեր այնքան զաւրանայ, որչափ եւս առաւել անմահի թագաւորին կերպարան եւ պատկերն»:

26 Այդպէս իմա զոր ասեսս, զի եւ սոքա վարդապետք էին եկեղեցւոյ, եւ թէ զսոցա գիրս կամիս ուսանել՝ զնոյն պատմեն:

27 Այսպէս եւ սուրբն Գրիգոր Յայոց Լուսաւորիչն ասէ յաղաւթնս իւրում. «Փոխանակ դրաւշելոցն փայտից զհաչն իւր կանգնեաց ի մէջ տիեզերաց, եւ զի սովոր էին մարդիկ երկրպագանել պատկերացն մեռելոց, եղաւ ինքն մեռեալ պատկեր ի վերայ Խաչին, մեռաւ եւ անշնչացաւ, զի հաստատեսցեն Խաչին փայտի երկիրպագանել եւ որ ի վերայ նորա պատկերն եւ մարդադէմն իցէ, զի զպատկերագործսն եւ զպատկերասերսն եւ զպատկերապաշտսն յիւր պատկեր աստուածութեանն հնազանդեսցուցէ»:

28 Արդ եթէ մերոցս բանից ոչ հաւատայք, զգիրս պարտ է քննել եւ ի վերայ հասանել. բայց դուք ի գրոց այնչափ հեռի էք, որպէս երկինք՝ յերկրէ:

29 Բազում եւ այլ վկայութիւնք են ի Գրոց Սրբոց, քանզի ամենայն ինչ տեսանելի է, որ միտս ունին, զի ականջք լսեն, եւ միտք իմանան, եւ առանց մտաց աչաց մարմնոյ աչք կուրացեալ գտանին:

30 Բայց զարմանք մի այս է, որ զպատգամսն ընդունիք եւ զիշխանն հալածէք, նշանին երկիրպագանէք եւ ի թագաւորն քարածիգ լինիք, զխաչն պատուէք եւ զխաչելեալն թշնամանէք:

31 Այսպէս Մանիքեցիքն եւ Մարկիոնացիքն առ աչաւք համարին զճշմարտութեամբ մարմնանալ Փրկչին, եւ յորժամ տեսանեն զպատկերս՝ զժղմնին զայրագնեալք եւ մատուցեալք թշնամանեն:

32 Չի թէ մեր չիցէ տեսեալ զմարգարէսն, տեսեալ է եւ քննեալ, զի նոքա վասն կռապաշտութեանն աղաղակէին ըստ այնմ, թէ կուռք հեթանոսաց դէք են *, բայց ոչ ուրեք գտանեմք գրեալ, եթէ պատկերք եկեղեցւոյ կամ քրիստոնէից ասեն դէք, այլ զկոռցն ամբաստան լինին մարգարէքն :

33 Նաեւ յեկեղեցական պատմութեանն ասէ, զոր եւսեբի ժամանակագրի հաստատեալ էի եաւթերորդ դպրութեանն ի եաւթն եւ տասներորդ ճամին, վասն սքանչելի նշանացն, որ եղեն, ասէ, ի Պեննադայ ի քաղաքի մեծամեծ գործոցն վասն Փրկչին մերոյ:

34 «Այլ քանզի զայս քաղաք յիշեցաք մեք, ասէ, ոչ է արժան անցանել զսորա պատմութեամբ, զի արժանի է սա յիշատակաց այնոցիկ, որ գայցեն զկնի մեր վասն կնոջն տեռատեսի, որոյ բղիտումն արեան խաղացեալ ելաներ, զոր ուսաք մեք ի սուրբ Աւետարանէն, որ բժշկեցաւ ի ցաւոց անտի ի Փրկչէն մերմէ յայնմ քաղաքի, որ ասեն, թէ Էր նա, եւ տուն նորա յայտնի է անդէն ի քաղաքին եւ շնորհք ողորմութեանն, որ եղեն ի կինն՝ նշան սքանչելեացն Աստուծոյ, զի առաջի դրաց տանն նորա կայ ի

վերայ բարձր վիժի պատկեր պղնձի կնոջ մարդոյ իջեալ ի ծունգս իւր եւ սփռեալ զձեռս իւր առաջի իւր՝ աղաչէ ըստ նորա նմանութեան, եւ ընդդէմ նորուն կայ դարձեալ պատկեր պղնձի առն մարդոյ, որ կանգնեալ է եւ կայ արկեալ զիւրեւ մեկնոց եւ կարկառեալ ունի զձեռն իւր առ կինն, եւ ի կողմանէ ոտից նորա ի վերոյ քան զհանդերձն բուսեալ է արմատ ինչ բոյս, որ ակտար է յամենայն արմատոց տեսլեամբ իւրով եւ ելանէ մինչեւ ի դրաւշակ հանդերձի նորա եւ է նա դեղ ամենայն ցաւոց, այս անդրի ի նմանութիւն Փրկչին մերոյ է, որպէս եւ ասեն՝ կայ մնայ մինչեւ յաւուրս մեր, եւ տեսաք մեք զնա աչաւք մերովք ի ժամանակի իբրեւ չոգաք մեք ի քաղաքն յայն»:

35 Բայց ոչինչ է սա մեծ քան զայն, որ հաւատացին ի Քրիստոս յարանց հեթանոսաց եւ նկարեցին դեղով զպատկերսն Պաւղոսի եւ Պետրոսի եւ զնորուն իսկ զՔրիստոսի եւ կայ մինչեւ ցայսար ժամանակի:

36 Եւ արդ, չիցէ ձեր տեսեալ զգիրս զայս, ով ընկեր, որ հակառակ կայք պատուիրանացն Աստուծոյ: 37 Ընկեր ասեմ, ոչ վասն ուղղափառութեան հաւատոյ ասեմ ընկեր, այլ ըստ այնմ, որ լուան ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ, թէ՛ Ընկեր, վասն որոյ եկիրդ: 38 Չի թէ ընթերցեալ էք եւ ոչ գիտէք, ապա առ ձեզ կատարի բան առաքելոյն, որ ասէ. 39 Որոց Աստուած աշխարհիս այսորիկ կուրացոյց զմիտս անհաւատիցն, զի մի՛ ծագեսցի ի նոսա լուսաւորութիւն Աւետարանի փառացն Քրիստոսի. այլովք հանդերձ. ապա թէ չէ ընթերցեալ ձեր, խնդրել արժան է եւ քննել եւ գիտել զբարին եւ զչարն եւ ընտրել զաստուածայինսն եւ զդիւականսն:

40 Եւ զհարդ ոչ գիտէք, զի ի մեհեանս կռոցն է դրոշմեալ Որմիզդ, որ է Արամազդ, եւ պոռնկութիւնք իւր եւ կախարդութիւնք, իսկ յեկեղեցիս Աստուծոյ տեսանեմք նկարեալ զսուրբ Կոյս Աստուածածին եւ ի գիրկս իւր ունելով զՔրիստոս իբրեւ յայնժամ զարարիչն իւր եւ զՈրդի եւ զստեղծիչն ամենայնի: 41 Իսկ մեհեանս կռոցն Անահիտ եւ պղծութիւնք իւր եւ պատիրք: 42 Իսկ յեկեղեցիս քրիստոնէից եւ ի յարկս վկայից Աստուծոյ տեսանեմք նկարեալ զսուրբն Գրիգոր եւ աստուածահաճոյ չարչարանք իւր եւ սուրբ առաքինութիւնք եւ զսուրբն Ստեփաննոս Նախավկայն ի մէջ քարկոծողացն, զերանելի եւ զսուրբ կանայսն զԳայիանէ եւ զՅովիսիմէ՝ հանդերձ ամենայն սուրբ ընկերաւք եւ յաղթող նահատակութեամբ նոյնպէս, եւ զայլ առաքինիս եւ զպատուականս եւ զիրեշտակակրաւսս, զորս ոչ բաւեմք ընդ համար արկանել: 43 Ի մեհեանս սնտոիցն Աստղիկ եւ Ափրոդիտէս, զոր մայր ցանկութեանց կոչեն ամենայն հեթանոսք, եւ արբեցութիւնք նոցա եւ անառակութիւնք, իսկ յեկեղեցիս Աստուծոյ՝ Խաչն տերունական եւ Խաչակիր գունդք առաքելոց եւ մարգարեից, որք բարձին ի միջոյ զկռապաշտութիւն ամենեցուն եւ ածին զտիեզերս յաստուածպաշտութիւն եւ յամալթ արարին զսատանայ եւ զգաւրս նորա: 44 Քանզի յեկեղեցիս Աստուծոյ տեսանեմք նկարեալ զամենայն սքանչելագործութիւնս Քրիստոսի, զոր արար, որպէս եւ ի Գիրս գրեալ է, որպէս եւ յառաջն ասացաք, զոր գուշակեցին մեզ մարգարէքն. զձնանելն ասեմ եւ զմկրտելն, զչարչարանսն, զխաչելութիւնն, զթաղումն, զյարութիւնն, զհամբառնալ յերկինս. զայդ ամենայն նկարեն յեկեղեցիս, զոր Գիրք Սուրբք պատմեն, Ոչ ապաքէն դեղով գրեալ է զգիրս եւ

զնոյն բան դեղովք նկարեալ է յեկեղեցիս. ի գրոցն ականջք միայն լսեն, իսկ զնկարսն աչաւք տեսանեն եւ ականջաւք լսեն եւ սրտիւք հաւատան:

45 Ահա յայտ է, զի չէ արտաքոյ Գրոց պաշտել զպատկերսն, եւ եթէ խորհրդիւ ոք քննէ, ճշմարիտ գայ, եւ վրիպեալ զտանին հերետիկոսքն, որ հակառակաբանեն եւ ասեն. «Վասն այսորիկ խոտան համարիմք, զի անխաւսք են եւ անբանք»:

46 Արդ, մի՞թէ Տապանակն Աստուծոյ խաւսեր, յորժամ զԴագովն բերանսեալ կործանեաց եւ զԱզովոտս եւ զԳէթ եւ զԱսկողովնա զքաղաք այլազգեացն եհար հարուածովք, մինչեւ բողոք բարձեալ ասկողովնացիքն ասէին. 47 Ընդէ՞ր դարձաւ տապանակդ Աստուծոյ իսրայելի առ մեզ սպանանել զմեզ եւ զժողովուրդս մեր :

48 Մի՞թէ իսաչն Քրիստոսի խաւսեցաւ, որ ի քաղաքին զմեռեալսն կենդանացոյց եւ հրաշագործութիւնս բազումս է արարեալ մինչեւ յաւուրս մեր, որ է պարծանք հրեշտակաց եւ փրկութիւն մարդկան եւ արհաւիրք դիւաց: 49 Եւ արդ զուզաւորեալ շարամանին նոր պատուիրանք ըստ հնոցն եւ մեզ վկայեն շնորհիւն Քրիստոսի, քանզի եւ զտուփս Աւետարանին տեսանեմք նկարեալ, ոչ միայն յոսկոյ եւ յարծաթոյ այլ եւ յոսկերաց փղաց եւ կարմիր մորթոց կազմեալ եւ մեք յորժամ երկիրպագանեմք սրբոյ Աւետարանին կամ համբուրեմք, ոչ եթէ փղին ոսկերացն մատուցանեմք զերկրպագութիւն կամ լայքային, որ յաշխարհէ բարբարոսացն է եկեալ ի վաճառ, այլ Բանի Փրկչին, որ ի մագաղաթին գրեալ է: 50 Այսպէս եւ Տէրն Փառաց նստեալ ի յաւանակի եւ ի մերձենալ ի քաղաքն, ելին ընդ առաջ ծերք եւ տղայք ոստաւք ձիթենեաւք եւ ոստաւք արմաւենեաւք եւ աւրհնէին գովէին եւ երկիրպագանէին. ոչ եթէ իշոյն երկրպագանէին, այլ Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ, որ ի վերայ նորա նստեալն էր: 51 Այսպէս եւ պատկերացն երկրպագանել ոչ վասն դեղոցն է, այլ վասն Քրիստոսի, յորոյ անուն նկարեցան: 52 Այլ արդ զի՞նչ նմանութիւն է աստուածային պատկերացն հեթանոսաց պղծութեանն. վասն որոյ հերետիկոսք բիծս կարկատեն եւ հերձուածս մուծանեն ի կորուստ անձանց եւ բնաւ լսողաց, զոր տալոց եւ հատուցանելոց են զանանցական վրեժս տանջանաց գեհենին՝ հանդերձ ամենայն կամակցաւք իւրեանց եւ գործակցաւք, որում յիրաւի եւ ի դէպ ասաց երջանիկ մարգարէն Ովսէէ. 53 Որոգայթ գայթակղութեան ի ճանապարհս նոցա, վասն զի մոլութիւնն ի տան Աստուծոյ տնկեցին. եւ միւս եւս. 54 Վա՛յ որ արբուցանէ ընկերին իւրում հրապոյրս պղտորս : 55 Եւ արդարեւ իսկ հրապուրանաւք եւ հաղբիւք մեղաց շաղապատին, որ ըստ երերեալ են յուղիղ հաւատոյ, եւ հեղեալ տապալեցան յուղիղ խորհրդոց: 56 Բայց ասեմ եւ ոչ լռեմ: 57 Չոր աւրինակ եթէ գիրս ուրուք խնդրեալ յարկեղաց եւ ասիցէ զառաքեալդ տուր, կամ թէ զեսայի, կամ զերեմիա, մի՞թէ Եսայի ինքն իցէ եւ կամ առաքեալն ինքնին, ոչ ապաքէն պատգամք աստուածայինք ընդ նմին եւ բանք նոցա: 58 Եւ մեք պատկերաց նկարուք զնոսա յիշեմք եւ զառաքողսն նոցա եւ ոչ ասեմք, թէ սա իցէ Աստուածն, այլ յիշողութիւնն Աստուծոյ եւ ծառայից նորա:

59 Եւ որ գրեալն է, թէ զպատկերս յեկեղեցիս Պապ տարաւ, այդ ամենեցուն յայտնի է, թէ սուտ խաւսիք. քանզի ի Հայս պատկերս ոք չգիտեր առնել մինչեւ ցայժմ, բայց ի Զոռոմոց բերէին, եւ մեր ուսմունք անտի էին, եթէ նոքա չէին

կորուսեալ. եւ քան զՊապ յառաջ այլ թագաւորք էին եւ պատկերս եւ նկարս տանէին յեկեղեցիս յանուն Քրիստոսի, եւ դարձեալ զկնի Պապայ եւ այլք թագաւորք եղեն ի Յայս եւ հայրապետք, որպէս երանելի սուրբն Սահակ եւ Մաշտոց եւ Եզնիկ եւ Արձան եւ Կորիւն եւ ընկերք խոնարհ, որ եւ ի ձեռն իսկ խոնարհ Յայոց դպրութիւն շնորհեցաւ ի Տեառնէ Աստուծոյ, եւ ոչ ոք ի խոնարհ վասն պատկերաց եւ նկարուց եկեղեցոյ բանս ինչ ոք արար. բայց միայն Շմուել եւ Թադէոս եւ Եսայի եւ ընկերք խոնարհ, որ եւ գլուխ ընդ իւրեանս ի յետս կացուցին, որպէս եւ զձեզդ, զի թեպէտ առ ժամանակ փայլէ կողմն հերձուածողաց, այլ ստեպ խամրի, վասնզի գստութիւն խաւսին. զի եւ մերք իսկ առաջին ի ստութենէ ծնան, որպէս առ Ադաման: 60 Քանզի ոչ եթէ իմ են բանք, այլ Գրոց Սրբոց, Յոնց եւ Նորոց կտակարանաց. եթէ կամիք Քրիստոսի Աստուծոյ ծառայել եւ սիրել զպատուիրանս նորա, զնոյն գիրս, զորոց անուանս ի սմա գրեալ է, յուզեցէք եւ յորժամ գտանիցէք, նոքա ցուցանեն զճարտար ճանապարհն Աստուծոյ:

61 Եւ վասն պատկերացն այսչափ եւեթ բաւական լիցի, որ միտս ունի:

62 Իսկ զդեղոցն, որ ասեն, թէ պիղծ են, որք յանդիմանին իսկ ի յինքեանց բերանոց, քանզի դեղ Գրոցն է արջասպ եւ գխտոր եւ կռիւ, զոր եւ ճաշակել իսկ մարթի, եւ նիւթն պատկերաց կաթն ու ձու, զամիկ, լաժուարոյ, ժանգառ, բուռ, կիր եւ որ այլ ինչ է, զոր ի պէտս կերակրոց մարթի ճաշակել կամ ի պէտս բժշկութեան:

63 Բայց ոչ ասեմք պիղծ, զոր եղ Աստուած ի վայելչութիւն երկրի, եւ ոչ անգոսնեմք իբրեւ զազիր ինչ, որ ասեքդ, թէ հոտ գայ ի դեղոցն: 64 Արդ իբրեւ այդպէս անաղութ էք եւ հոգեւորք, պարտ է ձեզ ի ժամ աղաւթիցն հերձուլ զորովայնս ձեր եւ եռանդամբ ջրով լուանալ զաղիս ձեր եւ ապա մտանել յեկեղեցի, ով չարք եւ անհնարին չարք, որ մերթ դեղոցն ահով դնէք եւ մերթ պատկերացն եւ նկարուց եւ ասեք, թէ ձեռագործք են եւ մեզ չեն արժանի, նա եւ եկեղեցիք ձեռագործք են եւ կոչին Տաճար Աստուծոյ:

65 Չոր եւ Պաւղոս ասեր առ Տիմոթէոս. Չի գիտասցես, ասէ, որպէս պարտ իցէ քեզ ի տան Աստուծոյ շրջել, որ է եկեղեցի Աստուծոյ կենդանոյ սիւն եւ հաստատութիւն ճշմարտութեան: 66 Արդ, առ այս զինչ ասիցէք, զի եւ սա ձեռագործ է, քանզի յայտնեալք զաներեւոյթն ճանաչեմք, եւ դեղքն եւ նկարքն յիշողութիւն է Աստուծոյ եւ ծառայից նորա: 67 Բայց քանզի դուք վիսացեալ էք սատանայիւ եւ սուրբ կոչէք զանձիս եւ նմանող էք գերեզմանաց բռելոց, ապա ճշմարիտ ասաց առակողն. Մի՛ կարի արդար լինիր եւ մի՛ ճարտարեր, զի մի՛ թիւրեցիս : 68 Եւ դարձեալ ասէ. Ծնունդ չար առ արդարս ունի զանձն իւր, որպէս եւ դուքդ բարձրացեալ պանծայք եւ անդունն բերանով խաւսիք, զոր ինչ ոչ է պիտոյ:

69 Այլ մեք փութասցուք յեկեղեցի Քրիստոսի մտանել ի տուէ եւ ի գիշերի հանապազաւր կանխեալ յաղաւթս, որպէսզի կատարեսցուք զպանդխտութեան ժամանակս:

70 Եւ արժանի լիցուք տեսանել զԱստուած զուարթագին երեսաւք յաւուրն դատաստանի, զի յաւիտենից բարութիւնս հասանել կարասցուք զի սմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

ՎՐԹԱՆԵՍ ՔԵՐԹՈՂ

ՊԱՏԿԵՐԱՄԱՐՏՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Բոլոր արարածները զարդարվում են կենսաբեր լույսով, և նրա ճառագայթներով նորովի պայծառացած բերկրում են երկինք ու երկիր, որովհետև ճշմարտության լույսը լցրեց լույսով ողջ տիեզերքը, փարատեց խավար մեզը մթամած և կարծրացած սրտերից և աշխարհը լցվեց աստվածածանոթ վարդապետությամբ: Իսկ մուլար ուսման հետևողները, որոնք շրջում են խավար աղջամուղջում, մանվածապատ զրախոսություններով ցնցում և անհեթեթությամբ խաբում են անմեղների մտքերը, հերձված են մտցնում եկեղեցում: «Արժանի չէ, ասում են, նկարներ և պատկերներ դնել եկեղեցում»: Հին Կտակարանից վկայություն բերում են ինչ որ հեթանոսների կռապաշտության համար է ասված, որի դեմ և բողոքում էին մարգարեները: Բայց մեր (նկարները) նման չեն նրանց (նկարներին)¹, որովհետև Քրիստոսի և նրա ընտրյալների համար են (արվում): Ոչ թե ճարտար խոսքերից վկայություն պիտի բերենք, այլ գրքերի վկայությամբ պիտի խոսենք, ինչպես ստուգապես սովորեցրին մեզ պատվիրանների մեկնողները:

Որովհետև նախ Մովսեսը պատկերների օրինակը շինեց խորանի վրա, Աստծու հրամանով, երկու ոսկյա, մարդակերպ, թևավոր ու ճախրող քերովբեներ² քավության (խորանի) վրա, որի միջից խոսում էր տերերի Տերը: Նույնը Առաքյալը վկայաբերելով հաստատում է. «Փռաքի քերովբեները հովանի էին քավության վրա», որը մեծ խորհուրդի օրինակ էր: Նույնպես և վարագույրը, որ Տերը պատվիրեց պատրաստել նարոտով, նկարներով և զանազան ձեռագործ զարդերով³, բեհեզյա, ծիրանի, կարմիր և կապույտ: Դեղ չէի՞ն արդյոք վարագույրի նկարների երանգները, իսկ նկարները՝ քորովբեներ: Այնպես արեց նաև Սողոմոնը տաճարում: Կիպարիս⁴ փայտից քերովբեներ պատրաստեց և ոսկով պատեց: Բայց ոչ միայն դաբիրում⁵ քերովբեներ կային, այլև պատերի վրա, դռներում և շեմքերին: Պատերի վրա գրիչով շուրջանակի գծեց քերովբեներ, արմավենիներ⁶ և թռչող թերթիկներ, բայց Աստված չհանդիմանեց, այլ տաճարը Իր անունով կոչեց: Եվ հոգեկիր Եզեկիել մարգարեն,

¹ Բնագրում չկա նկարներ բառը:

² Աստծուն ուղեկցող հրեշտակներ:

³ Ելից ԻՁ. 31, ԼՁ. 80 և 35:

⁴ Նոճի:

⁵ Սրբություն սրբոց վայր, խոստովանավայր (Աճառյան, Արմատական բառարան):

⁶ Գ. Թագավորաց Զ. 23-35:

տեսիլքը⁷, որ տեսավ մարգարեներից և պատգամախոսներից ոչ մեկի նման, այլ աստվածատես գուշակումով ասաց. «Տերը ինձ դրեց մի շատ բարձր լերան վրա, ուր քաղաքի կառույցներ կային: Ինձ տարավ ներս և նրա մեջ տեսա մի տաճար, որի մեջ կար մի ահեղ և զարմանալի մարդ, որից փայլատակումներ էին ցայտում կարծես պղնձից, կանգնած էր դրան վրա և ձեռքում ուներ որմնադրի լար ու չափաձող: Ինձ ասաց. Մարդու որդի, տե՛ս և հիշի՛ր այն ամենը, ինչ կա այստեղ, որովհետև քեզ ցույց տալու համար եկա»: Եվ տեսա Տաճարը շուրջանակի նկարված՝ ներսից և դրսից քերովբեներ, արմավենիներ հատակից մինչև առաստաղ: Բայց ոչ միայն Տաճարն էր նկարված, այլև պատշգամբներն ու դռները և Տիրոջ սեղանը: Քերովբեները մարդակերպ էին, երկուս-երկուս և նրանց միջև արմավենի: (Այս բոլորը) նրա մեծ սքանչելիքների ապացույցն է»⁸:

Արդ, ինչ կասես սրա համար, ո՛վ մարդ, որ մտքով հիվանդ ես, որովհետև Մովսեսի և Սողոմոնի հորինածների և քերովբեների համար ասացիր, որ ձեռագործ են. իսկ սա ինչ կհամարես, որ Աստված ինքն է ցույց տվել: Ահա պարզ է, որ սկզբից պատկերները Աստվածության փառքի պատվի և երկրպագության սպասավորության համար էին: Այսքանը Հին Կտակարանից ասված:

Իսկ Նոր Կտակարանում Պողոսը ասում է աթենացիներին. «Շրջելով և տեսնելով ձեր պաշտամունքը, գտա մի բազին, որի վրա գրված էր «Անծանոթ Աստծուն»: Ում դուք առանց ճանաչելու եք պաշտում, ես ձեզ նույնն եմ քարոզում»⁹: Մի՞թե բազինը աստված էր. բայց որովհետև հանուն աստծու էին պատվում, Պողոսն էլ նույնը վկայեց: Իսկ մենք ոչ թե ճշմարիտ Աստված ենք ճանաչում պատկերներն¹⁰ ու նկարները, այլ աստծու անունով ենք նկարում, ինչպես երևեցավ մեզ. Եսային խոսում է նրա ծննդյան մասին, Երեմիան՝ մարդկանց մեջ շրջելու, Դավիթը՝ չարչարանքների ու թաղման, Եզեկիելն ու Ովսեեն՝ հարության, Դանիելն ու Չաքարիան՝ երկրորդ գալստյան, Նավումն ու Մաղաքիան՝ դատաստանի մասին: Եվ որովհետև նրանք նշաններով պատմեցին մեզ, (որոշ բաներ) եղան, (ուրիշներ) կկատարվեն: Իսկ մենք նկարում ենք այն, ինչ գրված է գրքերում, որովհետև գիրքն էլ դեղ է ինչպես պատկերների նյութը:

Եկեղեցու վարդապետներն էլ խոսում են պատկերների մասին: Ինչպես Հովհաննես Կ. Պոլսի եպիսկոպոսը՝ այն ճառում, ուր խոսում է լուսավորյալներին¹¹, մի փոքր առաջ գնալով ասում է. «Օրինակ, թագավորական պղնձյա արձանները անշունչ են և անզգա, բայց նրանց ապավինող մարդիկ փրկվում են, ոչ թե պղինձն է (փրկում), այլ որովհետև թագավորինն է»: Եվ դու, հերետիկոս, այսպես իմացիր: Եվ դարձյալ այն ճառում, ուր ասում է «Պետք չէ զանց առնել աստվածային Գիրքը», շարունակում է. «Չե՞ք տեսնում թագավորական նկարների վրա, որ վերնում պատկերն է, ուր թագավորը ստորագրել է, իսկ ներքևում, խարիսխի վրա գրված են

⁷ Ա ձեռագիրը ունի լուսանցքում. Եզեկիել Խ. 2:

⁸ Եզեկիել Խ. 2-4 և ԽԱ. 18-20:

⁹ Գործք Առաքելոց ԺԷ. 23:

¹⁰ Հավանաբար ունի որմնանկար իմաստը:

¹¹ Նկատի ունի նոր մկրտված քրիստոնյաներին:

թագավորի պատերազմները, հաղթանակներն ու կյանքի դեպքերը: Նույնպես և գրքերի վրա կարելի է տեսնել թագավորի պատկերը, իսկ վերևում և ներքևում բոլոր քաջություններն ու հաղթանակները»:

Կամ ինչ կասես արդյոք Տիրոջ այն նկարի մասին, որ Աբգար թագավորի հավատարիմ՝ Անանը նկարեց Քրիստոսի դեմ հանդիման իսկ տեսնելով, որ այժմ մտում է, ասում են, Ուռհայի եկեղեցում:

Սներհանոս եպիսկոպոսը ասում է. «Օրինակ, երբ թագավորը բացակա է, նրա պատկերն է գրավում տեղը և իշխանները երկրպագում են նրան, ամսվա տոները կատարում: Պետերն ու ռամիկները երկրպագում են ոչ թե տախտակին նայելով, այլ թագավորի պատկերին, ոչ թե նյութին են նայում, այլ գրով այնտեղ դրոշմվածին: Իսկ եթե մահկանացու թագավորի պատկերը այդքան է մեծարվում, որքա՞ն ավելի պետք է մեծարվի անմահ թագավորի կերպարանքն ու պատկերը»: Լսի՛ր, ինչ որ ասում են, որովհետև սրանք էլ եկեղեցու վարդապետներ էին, որոնց գրքերն էլ, եթե ուզենաս կարդալ, նույնը կպատմեն: Այսպես. Հայոց սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչը ասում է իր աղոթքներում. «Փորագրված փայտերի փոխարեն իր խաչը կանգնեցրեց տիեզերքում, և որովհետև մարդիկ սովոր էին երկրպագել մահացածների պատկերներին, Ինքը մեռածի պատկեր դարձավ խաչի վրա: Մեռավ և անշնչացավ, որպեսզի հաստատեն խաչափայտին երկրպագելը, նրա վրա գտնվող պատկերին կամ մարդադեմքին, որպեսզի պատկերագործին, պատկերասերներին և պատկերապաշտներին իր աստվածության պատկերին հնազանդեցնի»¹²:

Իսկ եթե մեր խոսքերին չեք հավատում, պետք է գրքերը քննել և վերահասու լինել. սակայն դուք գրքերից այնքան հեռու եք, որքան երկինքը երկրից: Բազմաթիվ այլ վկայություններ կան Ս. Գրքից: Ամեն ինչ տեսանելի է նրանց, ովքեր միտք ունեն: Ականջները լսում են և մտքերը ըմբռնում. առանց մտքի աչքերին՝ մարմնի աչքերը կույր են: Բայց զարմանալին այն է, որ պատգամը ընդունում եք, իսկ իշխանին հալածում, նշանին երկրպագում եք, իսկ թագավորին քարկոծում, խաչը պատվում եք ու խաչյալին թշնամանում: Այսպես. մանիքեականներն ու մարկիոնականները առ աչոք են համարում Փրկչի ճշմարտապես մարմնանալը, բայց երբ տեսնում են պատկերները, սաստիկ զայրացած, դժկամակում են և մոտենալով թշնամանում: Եթե մենք մարգարեներին չենք տեսել ու քննել, որ նրանք կռապաշտության համար էին ասում, թե հեթանոսների կուռքերը դևեր են¹³, սակայն ոչ մի տեղ գրված չենք գտնում, որ ասեն, թե եկեղեցու կամ քրիստոնյաների պատկերները դև են, այլ՝ մարգարեները կուռքերին էին դատապարտում: Եկեղեցական պատմության մեջ էլ նույնն է ասվում, ինչպես Եվսեբիոս Ժամանակագիրը հաստատում է 7-րդ գլխի 17-րդ դպրության մեջ, ուր խոսում է Փրկչի մեծամեծ գործերի հրաշալի նշանների մասին, որոնք կատարվեցին Պեննադա քաղաքում: «Բայց որովհետև այս քաղաքը հիշեցինք – ավելացնում է – չարժե զանց առնել սրա պատմությունը (որովհետև հիշվելու արժանի է նրանց կողմից, որոնք պիտի զան մեզնից հետո) տեռատես կնոջ մասին,

¹² Ագաթանգեղոս, «Հայոց պատմություն», Վենետիկ, 1930, էջ 67-68:

¹³ Հիշեցնում է 96-րդ Մաղմոսի 5-րդ համարը:

որի արյան բղխումը հոսում էր, ինչպես ուսանում ենք սուրբ Ավետարանից, և բժշկվեց իր այդ ցավերից մեր Փրկչի կողմից այն քաղաքում, որտեղ, ասում են, ապրում էր նա: Եվ նրա տունը հայտնի է այդ քաղաքում իբրև գրավական Աստծու հրաշքների, նշան՝ այն ողորմության շնորհքներին, որ կատարվեցին կնոջ վրա: Նրա տան դռների առաջ մի բարձր քարի վրա կա պղնձյա քանդակը ծունկի իջած կնոջ, որը ձեռքերը առաջ մեկնած աղաչում է նրա նման: Դրա դիմաց կա տղամարդու պղնձակերտ արձան, որ կանգնած է, մեկնոց ունի զցած, ձեռքը կարկառել է դեպի կինը: Իսկ սրա ոտքերի կողմից, զգեստից բարձր, մի բուսարմատ է աճել, որ իր տեսքով տարբեր է բոլոր արմատներից ու բարձրանում է մինչև գոտկատեղը. սա դեղ է բոլոր ցավերին: Այս արձանը մեր Փրկչի նմանությունն է, ինչպես ասում են, և կանգուն է մինչև մեր օրերը. մենք էլ այն տեսանք մեր աչքերով, երբ գնացինք այդ քաղաքը»: Բայց սա ոչնչով մեծ չէ, քան այն, որ հեթանոսներից մարդիկ հավատացին Քրիստոսին և դեղով նկարեցին Պողոսին, Պետրոսին և նույնիսկ իրեն՝ Քրիստոսին, և մնում է մինչև այսօր:

Արդ չե՞ք տեսել այդ գրքերը, ով ընկեր, որ հակառակ եք Աստծու պատվիրաններին: Ընկեր եմ ասում ոչ թե հավատքի ուղղափառության համար, այլ այն բանի համար, որ լսվեց մեր Հիսուս Քրիստոսից, թե «Ընկեր, ինչի համար եկար»: Որովհետև եթե ընթերցել եք ու չգիտեք, ապա ձեզ համար ասված կլինի առաքյալի խոսքը, որ ասում է. «Աստված կուրացրեց այս աշխարհի անհավատների միտքը, որպեսզի նրանց մեջ չծագի Քրիստոսի փառքի Ավետարանի լույսը»¹⁴, և այլ բաներ: Իսկ եթե չեք կարդացել, պետք է փնտրել, քննել ու իմանալ բարին ու չարը, տարբերել աստվածայինն ու դիվականը:

Եվ ինչու չգիտեք, որ կուռքերի մեհյաններում քանդակված է Որմիզը՝ Արամազը, և իր պոռնկություններն ու կախարհությունները, իսկ Աստծու եկեղեցիներում նկարված ենք տեսնում սուրբ Կույս Աստվածածնին՝ իր գրկի մեջ ունենալով Քրիստոսին, որպես ա՛ իր արարիչը, ա՛ իր որդին, ա՛ բոլորի ստեղծիչը: Կուռքերի մեհյաններում Անահիտն է իր պղծություններով ու պատրանքներով: Իսկ քրիստոնյաների եկեղեցիներում և Աստծու վկաների հարկերում նկարված ենք տեսնում ս. Գրիգորին իր աստվածահաճո չարչարանքներով ու սուրբ առաքինություններով, ս. Ստեփանոս Նախավկային՝ իրեն քարկոծողների մեջ, երանելի և սուրբ կանանց՝ Գայանեին և Ջոփսիմեին իրենց հաղթական Նահատակությամբ և սուրբ ընկերներով, ուրիշ առաքինիների, պատվականների և հրեշտակակրոնների, որ չենք կարող թվել այստեղ: Կուռքերի մեհյաններում կան Աստղիկն ու Ափրոդիտեն, որին ցանկությունների մայր են անվանում բոլոր հեթանոսները, նրանց արբեցությունն ու անառակությունները, իսկ Աստծու եկեղեցիներում՝ տերունական խաչը և առաքյալների ու մարգարեների խաչակիր զևղերը, որոնք վերացրին ամբողջ կռապաշտությունը մեջտեղից և տիեզերքը բերին դեպի աստվածապաշտություն՝ ամաչացնելով սատանային և իր զորքերին: Աստծու եկեղեցիներում նկարված ենք տեսնում Քրիստոսի (կատարած) բոլոր

¹⁴ Բ Կորնթացւոց Դ. 4:

սքանչելագործությունները, ինչպես Գրքերում է գրված, ինչ որ նախապես ասացինք, թե մարգարեները մեզ գուշակեցին ծնունդը, մկրտությունը, չարչարանքները, խաչելությունը, թաղումը, հարությունը և երկինք համբառնալը: Եկեղեցիներում նկարում են այս բոլորը, ինչ որ սուրբ Գիրքն է պատմում: Դեղով չե՞ն գրված գրքերը. նույն բանն էլ դեղով նկարված է եկեղեցիներում: Գրքերից միայն ականջներն են լսում, իսկ նկարները աչքով են տեսնում, ականջները՝ լսում և սրտով հավատում: Ահա պարզ է, որ Գրքերից շեղում չէ պատկերների պաշտամունքը: Եթե որևէ մեկը (խորը) քննի, ճշմարտության կհասնի, իսկ հերետիկոսները սխալվում են հակաճառելով. «Նրա համար ենք խոտան համարում (նկարները), որովհետև անխոս են և անշունչ»: Բայց մի՞թե Աստծու տապանակը խոսում էր, երբ բերանսիվայր կործանեց Դագովնը, Ազովտան, Գեթը, և այլազգիների քաղաք Ասկոդովան այնքան հարվածեց, մինչև որ ասկոդովնացիք բողոքեցին ասելով. «Ինչու Իսրայելի Աստծու տապանակը (վերա)դարձավ մեզ սպանելու համար, մեզ և մեր ժողովրդին»¹⁵: Միթե Քրիստոսի խաչը, որ հրեշտակների պարծանքն է, մարդկանց փրկությունը և դևերի սարսափը, խոսեց, երբ քաղաքում կենդանացրեց մեռյալներին և մինչև մեր օրերը կատարել է բազմաթիվ հրաշագործություններ:

Ահա նոր պատվիրանները շարվում են հների ետևից և մեզ պատմում Քրիստոսի շնորհի մասին: Ավետարանի տուփերն էլ նկարված ենք տեսնում, ոչ միայն ոսկուց ու արծաթից պատրաստված, այլև փղերի ոսկորներից ու կարմիր կաշուց: Իսկ մենք, երբ երկրպագում ենք սուրբ Ավետարանին կամ համբուրում, ոչ թե փղի ոսկորներին ենք երկրպագություն մատուցում կամ լայքային¹⁶, որ բարբարոսների երկրից է վաճառքի բերվում, այլ Փրկչի խոսքին, որ գրված է մագաղաթի վրա: Ճիշտ նույնպես, երբ Փառաց Տերը ավանակի վրա նստած մոտեցավ քաղաքին, նրան ընդառաջ ելան ծերերն ու մանուկները ձիթենու և արմավենու ոստերով. օրհնում էին, գովաբանում և երկրպագում: Ոչ թե էշին էին երկրպագում, այլ Քրիստոսին՝ Աստծու Որդուն, որ նրա վրա էր նստած: Այսպես էլ պատկերներին երկրպագելը ոչ թե դեղերի համար է, այլ Քրիստոսի համար, որի անունով նկարված են: Արդ, աստվածային պատկերների նմանությունը ինչ է հեթանոսների պղծության հետ, որի համար հերետիկոսները բժեղ են կարկատում և հերձված մտցնում անձերի և բոլոր լսողների կորստի համար: Իրենց բոլոր կամակիցներով ու գործակիցներով վրեժ պիտի գտնեն տանջանքների դժոխքում: Այսպիսիների մասին դիպուկ է ասել Ովսեե երջանիկ մարգարեն. «Գայթակղության որոգայթները նրանց ճանապարհին են, որովհետև մոլություն տնկեցին Աստծու տան մեջ»¹⁷, իսկ մի այլ տեղ՝ «Վայ նրան, ով ընկերոջը զգլխում է պղտոր հրապույրներով»¹⁸: Եվ իսկապես. մեղքերի հրապույրներով ու որոգայթներով են պատված նրանք, որոնք տատանվում են ուղիղ հավատի մեջ և շեղվում տապալվում ուղիղ խորհրդից: Բայց կխոսեմ և չեմ լռի: Օրինակ, եթե մեկը որևէ գիրք

¹⁵ Ա. Թագավորաց Ե. 10:

¹⁶ Մալխասյան բառարան - «Ռետնային կես թափանցիկ հյուլթ, որ կաթի պես ծորում է ծառերից»:

¹⁷ Ովսեե Թ. 8:

¹⁸ Ամբակում Բ. 15:

որոնի արկղներում և ասի՝ առաքյալը տուր կամ Եսային կամ Երեմիան, մի՞թե Եսայուն է խնդրում կամ առաքյալին, թե նրանց գրքերում գտնվող աստվածային պատգամներն ու խոսքերը: Իսկ մենք պատկերներով հիշում ենք նրանց և նրանց առաքողների, և չենք ասում, թե սա (նկարը) Աստված է, այլ Աստծու և նրա ծառաների հիշեցնողը:

Իսկ որ գրված է, թե Պապը եկեղեցի մտցրեց նկարները¹⁹, բուլորին հայտնի է, որ սուտ եք խոսում, որովհետև Հայաստանում ոչ ոք նկարել չգիտեր մինչև հիմա, այլ հռոմեացիներից (հույներից) էին բերում, ինչպես մեր ուսումնալիք էր այնտեղից, երբ դեռ նրանք չէին մոլորվել: Եվ Պապից առաջ ուրիշ թագավորներ կային, որոնք պատկերներ ու նկարներ էին դնում եկեղեցում Քրիստոսի անունով, և Պապից հետո ուրիշ թագավորներ եղան Հայաստանում և հայրապետներ՝ ինչպես երանելի ս. Սահակն ու Մաշտոցը, Եզնիկը, Արծանը, Կորյունը և նրանց ընկերները, որոնց միջոցով իսկ Աստված դպրութուն շնորհեց հայերին:

Բայց նրանցից ոչ մեկը եկեղեցու պատկերների ու նկարների դեմ որևէ բան չգրեց, այլ միայն Շմուկը, Թադեոսն ու Եսային և նրանց ընկերները, որոնք շատերին իրենց հետ շեղեցին (ուղիղ ճանապարհից) ինչպես և ձեզ: Թեև ժամանակավորապես հերձվածողների կողմը փայլում է, սակայն, անմիջապես խամրում է, որովհետև սուտ են խոսում, իսկ առաջին մեղքերը ստեղծված են, ինչպես Ադամի մոտ: Այս խոսքերից իմը չեն, այլ Սուրբ Գրքերինը՝ Հին և Նոր Կտակարաններինը: Եթե ուզում եք Քրիստոսին ծառայել ու սիրել նրա պատվիրանները, նույն գրքերը, որոնց անունը այստեղ գրված է, որոնեցեք, և երբ գտնեք, նրանք ձեզ Աստծու ճշմարիտ ճանապարհը ցույց կտան:

Նկարների մասին այսքանն էլ բավական է նրանց, ովքեր խելք ունեն:

Իսկ դեղերի մասին, որ ասում են, թե պիղծ են, հանդիմանվում են իրենց իսկ բերանով, որովհետև գրքերի դեղն է արջասպ, գլտոր և կռիզ, որ կարելի է ուտել նույնիսկ, իսկ պատկերների նյութն է կաթ, ձու, գառնիկ, լաժվարդ, ժանգառ, բուռ, կիր և այլ բաներ, որոնց մի մասը կարելի է ուտել որպես կերակուր, կամ բժշկման համար գործածել: Բայց պիղծ չենք համարում այն, որ Աստված տվեց երկրի վայելչության համար, և իբրև զազրելի բան չենք արհամարհում, երբ ասում եք, թե հոտ է գալիս դեղերից: Իսկ եթե այդքան անաղտ եք և հոգևոր, պետք է աղոթքի ժամին պատռեք ձեր որովայնները, եռացրած ջրով լվաք ձեր աղիքները և հետո միայն մտնեք եկեղեցի, ո՛վ չար և անչափ չարեր, ուր մերթ դեղերն եք պատճառ բռնում և մերթ՝ պատկերներն ու նկարները, և ասում եք, որ ձեռագործ են ու մեզ ոչ արժանի նաև: Եկեղեցիներն են ձեռագործ և կոչվում են Աստծու Տաճար, ինչպես Պողոսն էր ասում Տիմոթեոսին. «Որպեսզի իմանաս, ասում է, որ ինչպես պետք է քեզ շրջել Աստծու տանը, որ կենդանի Աստծու եկեղեցին է, ճշմարտության սյունն ու

¹⁹ Հավանաբար պատկերամարտները գործածել են Փ. Բյուզանդի հետյալ խոսքերը. «Նրա (Ներսեսի) այս աշխարհից գնալուց հետո, շատ մարդիկ դարձան նախկին կռապաշտության. Հայաստանի շատ տեղերում կուռքեր կանգնեցրին Պապ թագավորի թույլտվությամբ, որովհետև չկար մեկը, որ հանդիմաներ, չկար մեկը, որից քաշվեին, այլ ամեն մարդ համարձակ գործում էր, ինչ որ կամենում էր. շատ արձաններ էին կանգնեցրել և նրանց երկրպագում էին» (Փ. Բյուզանդ, Երևան, 1968, էջ 269-270):

հաստատությունը»²⁰: Արդ ինչ կասեք (այս մասին), որովհետև սա էլ (Տաճարը) ձեռագործ է, իսկ այդ հայտնիի միջոցով աներևույթն ենք ճանաչում. դեղերն ու նկարները Աստծու և Նրա ծառաների հիշեցնողն են: Բայց որովհետև դուք սատանայով եք տարված և ձեր անձերը սուրբ են համարում, նման եք սպիտակացրած գերեզմանների: Ուստի ճիշտ է ասել առակողը. «Ճատ արդար մի լինիր և մի ճամարտակիր, որպեսզի չսխալվես»²¹: Դարձյալ ասում է. «Չար ծնունդը արդարների մոտ է փնտրում իր անձը»²², ինչպես և դուք բարձրա(մտ)ելով գոռոզանում եք և անդուռ բերանով շատախոսում այն, ինչ պետք չէ:

Իսկ մենք կշտապենք մտնել Քրիստոսի եկեղեցի գիշեր ու ցերեկ կանխա(պես) աղոթելով, որպեսզի ավարտենք այս պանդխտության ժամանակը և արժանի լինենք դատաստանի օրը զվարթագին դեմքով տեսնելու Աստծուն, որպեսզի կարողանանք հասնել հավիտենական բարիին, քանի որ Նրանն է փառքը հավիտյանս հավիտենից. Ամեն»:

***Գրաբարից փոխադրումը՝ Երվանդ Մելքոնյանի
«Էջմիածին» ամսագիր, 1970, 2-Է, էջ 93-97:***

²⁰ Ա. Տիմոթեոս Գ. 15:

²¹ Ժողովող Է. 17:

²² Առակաց Լ. 12: